

érvényesek. „A föld és az égitestek — hangzanak az elbeszélés végső szavai — tudományának szabályait követték, és nem fordultak ki tengelyükből.” Vagyis Lengyel bízik az értelmetlenség és a bűn végső lelepleződésében; optimista marad, ha nem is a dogmatikus elmélet naiv megfogalmazása szerint.

Maga a történelmi ítélkezés már erkölcsi kategóriák vizsgálatához vezetett; e vizsgálat a légerelbeszélések harmadik rétege. A tábori élet napi kérdései az erkölcsi felelősség szintjén várják a válaszokat; megoldásuk vagy ennek elmulasztása az emberi lényegét érinti. Lukács György beszélt arról, hogy a történelem krónikásának az ábrázolt korszak és az emberi személyiség, méltóság, erkölcs viszonyára vonatkozó kérdéseket kell feltennie: „Milyen követelményeket állított ez a korszak az emberek elé? ... Ki óvta meg emberi méltóságát és integritását? ... Kinél maradt meg az emberi szubsztancia? Hol ferdítették el, törték meg és semmisítették meg ezt?” S e kérdések révén lehet a kor ábrázolását általánosabb kategóriák felé szélesíteni. Lengyel József novelláiban hasonló igényre és mozgásra figyelhetünk. A *Kicsi, mérges öregúr* nemcsak a fogság első állomását írja le, nemcsak az ábrázolt jelenség eszmei-történeti problémáit értelmezi, hanem általánosabb kategóriákat is megközelít. Adrián professzor úgy tereli el figyelmét a vallatás testi-lelki gyötrelmeiről, hogy az asztalon álló hamutartóból cigarettavégeket szerez dohányos társainak. A gondoskodás szenvedélye, az emberi kapcsolatok vállalása segítik hozzá, hogy legalábbis erkölcsileg legyőzze kilátástalan helyzetét, megőrizze emberi integritását.

Ennek az emberi integritásnak a védelme és visszavívása jelenti Lengyel József életművének nagy érdemét. Erre az életműre is illik az a jellemzés, amelyet Lukács György Déry Tiborról adott 1964-ben, az „emberi szubsztancia” küzdelmének nevezve az író munkásságát. „E novellák tematikája jelentősebb annál — mondja Lukács —, semhogy egyszerűen »sokszínűnek« nevezhetnénk, kiválasztását és összefüggéseit tekintve látszólag önkényes, de megmarad a mindenen uralkodó vezérmotívum: harc az emberi szubsztanciáért. Történelmi események és társadalmi környezet csupán ürügy, indíték, elrugaszkodási pont, természetesen — a *dramatis personae* szempontjából — soha nem szervesen, mindig a művészileg egyedül lehetséges módon.” Az emberi szubsztancia és a közösségi morál védelme Lengyelnél is egybeesik a művészi emelkedéssel és az integer művészi személyiség felszabadulásával. Életmű és életút ebben az értelemben is párhuzamosan halad, egymásra kérdez és egymásnak felel. És az a tragikus tény, hogy a művet és a pályát most lezárta a halál, csak jobban érvényre juttatja, még világosabbá teszi ezt a ritka megfélelést.

POMOGÁTS BÉLA

## AZ EMBERI KAPCSOLATOK IGÉZETÉBEN

SARKADI IMRE: *Dramák.*

Szépirodalmi Könyvkiadó, Budapest, 1974.

Sarkadi Imre egész pályáján domináns szerepe van a játéknak. 1943-ban írta első drámáját (*A próféta*). Két alapmotívumot fedezhetünk fel e korai műben: a játékot és a prófétikus magatartást. A próféta nála lehet bolond, külön, forradalmár, remete ... Az említett drámában két szereplő, Virág próféta és Gerzson koldús, vezetni végig a cselekmény fő vonalát.

Ebből az időből származik a két *Hannibal*-töredék. Hannibal, a nagy pun vezér hűszévi diadalmas múlt után ráébred, hogy megbéklyózott, örmötlen élet áll mögötte. Hatalma csupán látszat, cselekedeteit mindig a körülmények határozták meg. Példát kellett mutatnia bátorságból, szívósságból, amiben semmi örömet sem lelt. Kihívja végzetét, eljátszik a hálátlan Karthágó városának egy vereséget, az utolsó életében. A vereség komédiája izgatja. Boldog pillanata, amikor a csata elvesztésekor közönséges emberré válik. A legelső pun cinikus bölcselőként meditatál a természet ölén:

„Minden elvész, Barras. Mit jelent az elveszés? Az embereket Scipio megöli, (...) A falakat lebontja? A falak sem tartanak örökké, Barras, hány falat láttál dőlni ostromgépeim nyomán! Hány faluból menekült a lakosság, ha felgyújtottuk, s ijászaink, mint a nyulakat lövöldözték le őket. Akkor nem sírtál.

Barras: De uram, ez Kathágó! A te városod, a mi városunk, apád városa. Évszázados város, és falait...

Hannibal: Az én városom — volt! A te városod volt, Apám — volt. Régen volt. Évszázadok — voltak.

Barras: Hannibal! Karthágó elveszett, te megtagadod, te nevensz! Hannibal, a szemed olyan, mint a bolondé...” (91—92.)

Erős gondolati egység jellemző a két *Hannibal*-töredékre, feltételezhető, hogy létrejöttük között nincs nagy időbeli távolság. Sarkadi először azt a Hannibalt rajzolja meg, aki már az erdőben ekképp filozofál: „Nekem elég Hannibal, aki van és aki nem áldozza fel többé a szabadságát.” (95.) Számára egyfajta szórakozást jelent az ölés, a mézszárlás, amibe bele lehet unni. A későbbi töredékekben azt fejtegeti az író, miként jutott el hőse ehhez a meggyőződéshez. A döntő csata előestéje leírásának változatait olvashatjuk. A kényszerűségből „példát” mutató hadvezér nem óhajt tovább városa sorsának foglya lenni. Ugyanúgy játszadozik a veszéllyel, a főpapokkal, a római foglyokkal, akikre rákényszerítette Scipio szerepét, mint az első változatban a boldog szabadság gondolatával, az igazi Scipióval magával.

A *Lucretia* című, szintén befejezetlen dráma mottója tömören fogalmazza meg a küzdelem mélyen emberi lényegét:

„Az udvari bolondok mind forradalmárok alapjában. Csak van amelyik ki tud törni, van amelyik nem (...) csak az alkalmat lesed, hogy megküzdj velem.

— Nem jellegzetes küzdelem. Mögötted sem áll senki, mögöttem se. Csakugyan a saját erőnkre vagyunk utalva.” (161.)

Tarquinius király fürdik hatalmi mindenhatóságában, hódításainak mámorában. Alattvalója, Brutus feleségének, Lucretiának híres erényessége fölkarvarja fantáziáját, és egyéb elfoglaltsága nem lévén, hódító hadjáratot indít a szűzies vár bevételére. Nem az eredmény izgatja, hanem a hódítás játéka, a szópárbaj, a megnyerés fortélyja. E töredék kiemelkedő eredménye a drámaíró Sarkadinak; a király elcsábítja a feleséget, és ugyanazon az éjjelen megtépázza a mit sem sejtő férj méltóságát is — lásd, én mindent megtehetek, nekem mindent szabad, ki vagy szolgáltatva nekem.

Az *Elektra* szintén befejezetlen dráma a 48—49-es évekből. Klytaimnestrát, aki Aigisthos szerelméért megölte a trójai háborúból hazatért férjét, Agamemnonnt, állandó félelem gyötri: Elektra és Orestes bosszúja látomásként kíséri. Figyelteti Elektra minden léptét. Fél attól, hogy az egy napon visszhívja a bűjoszó Orestest, bosszút állni. Elektrában anyja különös magatartása kelti fel a gyanakvást, Orestesben pedig Elektra vívódásai. Aigisthos cinikusan jövendöli meg az átok alatt levő királyi ház tragédiáját: „Te féltékeny vagy Elektrára, s meg vagy róla győződve, hogy első alkalommal megöl, ha teheti. Emiatt lakat alatt tartod. Elektra viszont egyre inkább unja ezt a lakatot, s egyre inkább szeretne belőle szabadulni. S mivel látja, hogy szabadságának te vagy az egyetlen gátja, hát nem csodálnám, ha csakugyan elkezdene olyan gondolatokat forgatni a fejében, amiket te tételezel fel róla. (...) Akiről sokáig hiszik azt, hogy gazember, az előbb-utóbb az is lesz. Akit sokáig orgyilkosnak és poloskának tartanak, az előbb-utóbb az lesz.” (217—218.) Orestes Elektrával való

találkozása előtt még nem akar hazatérésekor trónkövetelőként fellépni, nem vágyik uralkodásra, bosszúállásra meg éppenséggel nem. A hajdani bölcselő Orestes mondja a dráma végén: „Hiszen itt ölni tiszta higiéniai gyilkosság lenne.” (255.)

Sarkadi novelláiban ugyanezt a gondolatkört fejtegeti. A *Párbaj az igazságért* című novellában egy hedonista Hector áll előttünk, akit nem a vitézi szellem késztet a vívásra, hanem enged a *kényszerűségnek*, a katonák állandó zaklatásának. „Miért fogunk mi itt mindjárt verekedni? Mert a hadvezéreknek így illik? De miért illik így? Mert be kell bizonyítaniuk, hogy hősök. Neked küzdeni kell, mint egy oroszlán (ti. Achillesnek), hogy megmaradj királynak a városodban s alvezérnek Agamemnón alatt... hogy híredet elvigyék messze földre.” Hector hasonlóképpen gondolkodik, mint Hannibal. Ő is más életről álmodozik a patak partján: „Szeretem az élvezeteket: bort, fűszeres ételt, nőket... S útalom a háborút.”

Ödipusz ugyanúgy szökni akar a múltjától, mint Orestes. Sarkadi szerint egyik sem dönthet saját sorsáról, végzetükkal nem perlekedhetnek. Ödipusz fellélegzik Jokaszte halálának első perceiben, megkönnyebbülést érez. Új indulat fűti: „megtenni mindent, hogy többet és jobbat jelents számunkra ez a pizszokul irigy jelen.” Élni akar, boldog lenni. De ha a múltban meglopták, akkor a jelenben becsapták.

A *Lucretiában* felbukkanó zsarnok arcéle a novellákban markánsabb. A *Szőkevény*, a *Pokolraszállás* és *A szatir* Sarkadi első alkotói korszakából a legtöbbet mutattak tehetségéből. A humanista író vádiratai ezek a kegyetlenség és az embertelenség ellen. Két ellentétre, két különböző jellemre építi fel cselekményüket: Ábelra és Zsigmond hadnagyra. „Énnekem tegnap este halt meg az apám, az anyám, a húgom, az öcsém, a nagyanyám. Eltemette őket egy bomba.” Ábel a magára maradt tehetetlen fiú, aki torkig van a háborúval. Zsigmond hadnagy az ellentéte: bemutatja a borzadó fiút előtt, hogyan kell megölni a védtelent. „Olyan nyugalommal vágta el egy hatalmas részsütös metszéssel a földön fekvő német torkát, mintha egy csirkéről lett volna szó.” Zsigmond hadnagnak az emberélet nem sokat számít, magamutogatásból öl, a virtus kedvéért.

Sarkadi drámái ereje az első korszakban nem drámáiban, hanem a novelláiban jut inkább kifejezésre. Munkásságára nagy hatással voltak olvasmányélményei. Míg eleinte Huxley világából főleg a profétai útkeresés, a remetei félrevonulás gondolata ragadta meg figyelmét, később a magány, az egyedüllét, kétségbeesés és a részvétenség hat rá. Az *Oszlopos Simeon* a *Szép új világ* Vademberével rokon olyan vonatkozásban, hogy mindkettő kivonul a világból, és egyedül, magányosan új életet próbál kezdeni. Lehet-e kivonulni a társadalomból, egyedül élni? Hannibal és Hector is megfogalmazza életével ezt a kérdést.

A *Kőműves Kelemen*nel Sarkadi új alkotói korszakát kezdi meg. Népbal-ladai keretben írja paraszti tárgyú novelláinak és drámáinak sorát. A *Kőműves Kelemen* című novellája még pesszimizisztikus hangvételű: „...nem omiott a fal, állt keményen, peckesen, reggelre és másnap reggelre is, és egyre magasodott. Volt aki belülről támogassa... Bevégeztük — mondta Máté hang nélkül, mikor levette kalapját, de ijedten mindjárt fel is tette, mert nem lehetett már levett kalappal állni a vár előtt, s hallgatott minden: a kő is, az asszony is benne, meg az emberek is, akik közérákták. S tudtam, hogy már nincs mit beszélni erről — nekünk csak az építés maradt meg, nem a szó — és a munka meg a félelem, és úgy éreztük, hogy saját húsunk, csontunk van a vár-ba berakva.»

A dráma Déva várának építése közben magát a munka folyamatát ábrázolja. Ember és teremtés! Alkotni van az ember, várakat, folyókat átszelő hidakat építeni — hittel, bizalommal. A cselekvés láza kell hogy munkáljon az emberben, lelket lehelni a falba, szabadulni a közömbösség átka alól, mert „átok az, rettenetes átok”. A kor hőseit Kelemenben találja meg Sarkadi, az ő szavaiba önti saját bizakodását: „... bátor munkás voltam, hogy még a saját feleségem árán is felépíttetem a várat. Mert nem ez kell nekem, hanem a mű. A haladás, hogy diadalmaskodjon az ember a természetben. Hogy előre-menjen, a jövőt szolgálja. Se ne érdemért, ne véka aranyért, hanem a jövőért magáért. Egy ilyen várral. Több ilyen várral.” (342.)

A móríci látásmódot viszi tovább Sarkadi e korszaka legkiemelkedőbb drámájában, a *Szeptemberben*. A régi és az új összeütközése apa és fia konfliktusában következik be. Az öreg Sipos tanyáján elégedel feleségével, lányával, vejével és menyével. Negyvennyolc évvel ezelőtt költözött ki a városból. A tanyába, a vályogba, a fába beleépítette a saját véreit, verejtékét. Legkisebb fia, Pista, aki tovább folytatta volna a tanyán az életet, meghalt. „En öt fiút neveltem az országnak. Nem magamnak tartottam meg egyet sem. Hát most mán — csak megvédnek engem öregkoromra? ... Mi?” (589.)

Jön a hír, hogy tagosítanak, ami azt jelenti, hogy az öreg Sipos keservesen összevásárolt pár hold földje állami tulajdonba kerül. Nem fél, mert bizik a Palkó fiában, aki a „minisztériumban” dolgozik, s őt mindentől megmenti. Taníttatásáért hálával tartozik apjának. Pali hazaérkezik Pestről, és a tagosítás mellett agítal: „A lényeg az, hogy ez a tanyásrendszer, akármilyen haladó volt a feudalizmusban és a korában — haladó volt bizony, mert csak árut termelt és sok szabad parasztot teremtett, ... ma már akadály...” (619.) Sipos nem akar hinni a fülének. Iszonyú erővel villámlik át az agyán: „nem hagyják meg nekem, amit ötven év alatt evvel a két kezemmel raktam egymásra?” Nincs többé Palkó, nincs többé kedves fiú, igazgató fiú. Fájdalommal ordít fel: „Takarodj a tanyámbul! Még az egyém. Másnak itt még: coki!” (623.)

Palkót lehelyezték a minisztériumból a tangazdaságba igazgatónak. A rokonságban ez nagy megdöbbenést kelt: „Oszt az állam küldött? Vagy magadtul jöttél? Vagy valami büntetés? (...) Mer aki innét elment, a még vissza sose jött. Olyan még nem vót.” (610—611.) Sipos Pál csodát tesz, visszamegy szülőföldjére. Meggyőződésből vállalja a vidéket.

A harmadik felvonásban Sipos mindinkább rájön, hogy az idő kerekét meg nem állíthatja, új kor ez, amellyel lépést kell tartani. Elhagyja lánya, veje, majd menyé beleszeret az új tanítóba. Gyerekei a tanyára már csak pihenni járnak ki. Más az új generáció feladata: eltüntetni a vályogviskót, a vályogéletet, a „sötétséget, a sarat, a kuckóba szorult végtelen téli éjszakákat, a reménytelen apró vergődést”. Sipos a szegénységgel birkózott egész életében. A fiait is azért taníttatta, hogy jobb, könnyebb életük legyen.

A *Szeptemberben* a drámai fordulat látszólag a második felvonásban következik be, de a tanya sorsa már a legkisebb fiú, Pista halálával megpecsételődött. Sipos öt szánta a maga helyére, parasztnak. Felesége, Mari, a tanyán maradt, nem volt hova mennie. Munkájában szépség helyett kényszerűséget érez. De Sipos a lányával és a vejével sem elégedett — felismeri, hogy nem elég erős bennük a saját földhöz való ragaszkodás. Érzí, hogy egyedül maradt.

Sarkadi meggyőző erővel ábrázolja az apa és a fiú harcát. Pali fogalmazza meg azt a kételyt, amely a család valamennyi fiatal tagját kínozza. Színre lépése után fel is bomlik az a látszólagos egység, ami addig megvolt közöttük. Még nem tud felmutatni eredményeket, de tisztában van a ráháruló feladat súlyával és jelentőségével. Végül is Sipost nem a nagy tettek gyúrík le, hanem a cselekvés szükségzerűsége.

Sarkadi tehát a hitet „próféta” 1955-ben, a cselekvés *itt és most* igényével. Paraszti témájú drámáiban, kisregényeiben és novelláiban a múlt alkonyát, a jelen hajnalát tárja elénk. Móríci humanizmus sugározza be ezt a világot.

A későbbi művekben mindinkább érezhető az egyetemes összefogás, összefoglalás igénye. Ezt véljük kiolvasni az *Árvízese*k című novellából: „... a pusztulás átkát mégis az egész országnak kell részesen viselni, mindenkinek a maga módján, s nemcsak megvigasztalódva arra gondolni, hogy a hátán kis batyuval kilábaló úgys újra kezd.” A jelen hibáira mutat rá a *Hamisság a borban* című novellájában, majd az *Anna haragszikban* is.

A drámaíró Sarkadi szólal meg ismét 1958-ban (*Ház a város mellett*). Az emberi felelősség és helyállás kérdését vizsgálja. A Simon család új lakásba költözésének első napjaiban szívészélhűdésben meghal az öreg Simonné. „Egy haláleset vagy összehoz emberek, vagy szétaszít” — mondja Bátori körzeti orvos. A Simon családban ez a váratlan tragédia az addig lappangó, kimondatlan problémákat veti felszínre. A feszültséget csak növeli a családba tolatkodó

orvos „fenevadszerű” magatartása. Simon József osztályvezető, a kicsinyes, önző ember, a legkényelmesebb pózt ölti fel, a közömbösséget. A drámát a „mindenki ki van szolgálatva valakinek” gondolata uralja. A legtöbb humanitást, ha reznált módon is, a vak Gerzson egyénisége hordozza a műben. A másik különleges figura Bátorfi Körörszé: benne van cinizmus, bátorság, sőt vakmerőség is, ami néha szinte a ragadozóra emlékezteti. A problémák köre bezárul, de a kivezető utat ebben az időben még nem tudja megmutatni Sarkadi.

A következő drámája két év múlva készül el, *Oszlopos Simeon* címen. Alaptémája: mennyiben függetlenítheti magát az egyén a társadalomtól, azaz mennyiben szerves része annak? Már említést tettünk róla, hogy novelláiban gyakran visszatér kezdeti korszakának gondolataihoz. Az *Oszlopos Simeon* témája már 1948-ban foglalkoztatta, de tizenkét év kellett ahhoz, hogy drámává érjen.

Ha a *Ház a város mellett* vak Derzsonja és *A próféta* koldus Gerzsonja között rokonságot fedezünk fel, rokonnak kell éreznünk velük az *Oszlopos Simeon* prófétáját is. Egy aszkéta áll előttünk, aki a XX. században rendezi meg „kivonulását”. Kis Jánosnak kizsúrizik a festményeit, felmondják az állását az iskolában, mivel állásával járó kötelezettségének nem tett eleget. Lakásába társbérlok költözik, mert nem fizette rendesen a lakbért, elhagyja szeretője, elhagyják barátai. Sarkadi központba állítja a „Lássuk, uram isten, mire megyünk ketten” filozófiai gondolatát. Dramaturgiai megoldása leginkább a pirandellói szerkesztési technikához áll közel. Nála nem a jellemeken és a konfliktuson van a hangsúly, hanem a kívülről bevitt gondolatokon, amelyek átsugáranak a személyiségeken. Az író alapállása: növeljük a végtelékig a magányosságot és a rosszat!

Megjelenik a színen Kis János, filozófiájával, társul szegődik hozzá Vinczéné. Ha Kis János a férfi rossz szellem, akkor ugyanaz Vinczéné a nők válfajában. Kölcsönösen érzik és élék egymás gondolatait. Kísnek van hát „partnere”, csak az szövetséges, és nem ellenjátékos. Az idő múlik, az események a szemünk előtt peregnek, prófétánk pedig mindinkább elmerül a maga teremtette fertőben. Bekövetkezik a fordulat: Zsuzsi, az újonnan szerzett társbérlok szerető, megaláztatása után kést szúr Kis Jánosba. A játéknak vége. A rossz nem fokozható a végtelékig. A „Lássuk, uram isten, mire megyünk ketten” elmélet megbukott. Kis Jánossal mondatja Sarkadi: „Magamat is látom... s mert már megvan a sejtésem, ha nem is a felismerésem... hogy nem segíték a rosszon, ha tovább rontom... mert az aszkétaság... korszaka a késszúrással... elmúlt...” (827.)

Két kérdésre ad választ Sarkadi, a harmadikra nem. Leszögezi: nem lehet elszigetelődve, a társadalomból kiszakadva élni, kontaktust kell keresni az emberekkel; a rossz nem fokozható a végtelékig, mert ellenállásba ütközik. Nem mutatja meg viszont a kiutat, csak a járhatatlan utakat zárja le. Parabola-drámájával az egyén és a társadalom szükségyszerű kapcsolatát példázza.

Ugyanezt a kérdéskört boncolgatja tovább a *Bolond és szörnyetegben*, majd az *Elvesztett paradicsomban*. Az elsőben megrajzolja Sebők Zoltán játszadózását az élet adta lehetőségekkel, a másodikban pedig birkózását az étellel. Olyan hőst kerestett — vallja, — „aki minden kiváló tulajdonsága ellenére, valami okból nem tud beleilleszkedni a szocializmusba, s előbb-utóbb tönkremegy ebbe.”

A fiatal, tehetséges orvos ugyancsak az élet értelmét keresi. Könnyedén veszi az akadályokat. Találkozik egy pesti főmérnök feleségével, Pécsinével. Talán nem is a szerelem, inkább a hódítás gyönyöre izgatja. Ellenfele nincs, környezete hozzámérve túlságosan szürke, jelentéktelen. Irigylük és csodálják. Új életet szeretne kezdeni, de valahogy minden kifolyik a keze közül. Aztán már nem igyekszik visszafogni magát, afféle „felesleges” emberként jár-kell. Bekövetkezik a katasztrófa: orvosi műhiba. Segíteni akart az asszonyon, és mindent elrontott. Nem sejtí, hogy az előidézett halálesetért sorsa milyen büntetést ró ki rá, cinizmusa sem védőpajzs tovább. Itt kezdődik a dráma:

Két napja van még a világban eltöltendő idejéből. Hazamegy apjához, az általa nagyra becsült nyugdíjas tanárhoz, aki aktív természettudósként tevékenykedik vidéki otthonában. De meghitt együttlétüket megzavarják a kolozsvári

rokonok. Zoltán úgy érzi, börtönbüntetésével „csak” szabadságát veszíti el, amivel eddig sem tudott mit kezdeni. Ekkor belekóstol az igazi szerelembe: Mira, a szép kolozsvári egyetemista lány megmutatja számára az élet értelmét. Úgy kapaszkodik meg ebbe a szerelembe, mint fuldokló az utolsó szalmaszálba. De iszonyatos teherként ránehezedik a múltja, amely meghatározza cselekvési lehetőségeit.

A *Bolond és szörnyeteg*ben a szökés a mindennapi életből meddő kísérlet marad. A *Gyáva* című kisregényben Éva is menekülne környezetéből, szerelmes lesz Szabó István mérnökbe, de gyávaasága visszahúzza. A kínálkozó lehetőségeket maga játssza el. Sebők Zoltán menekülése más, ő a jelenben találta meg élete értelmét, de a múltban elkövetett vétkei lehetetlenné teszik boldogságát. Már nem mozoghat. Bepillantást nyert a paradicsomba, és kiüzetett belőle. Vádirat lenne ez a dráma az életét eltékozolt orvos ellen? Vádirat és ítélet is egyben.

Sarkadi munkássága során hosszú utat tett meg az öncélú játéktól a társadalomba való visszajutás lehetőségeinek a kutatásáig. Az ötvenes években írt drámáiból, novelláiból, kisregényeiből bizakodás és hit árad. 1955-től váltsághelyzetbe kerül, elveszíti hitét, de a megoldást folyton keresi.

Pályája kezdetén novelláiban jutott el a legmagasabb önkifejezési szintig, utolsó korszakában viszont a dráma a választott műfaja, az kínálta számára a legkedvezőbb feltételeket a novelláiban és kisregényeiben felvetett gondolatok összegezésére.

Sarkadi a tiszta, bensőséges emberi kapcsolatok ígézetében élt, a szeretet és a humanitás áhitatában. Játsozott az élettel. Lehetséges, hogy a játék gyúrte le őt is, mint hőseit?

BÁLINT PIROSKA

## EGY ANTOLOGIÁRÓL — KESERŰ SZÁJÍZZEL

*Pesnici Vojvodine.*

Srpska čitaonica i knjižnica, Irig — Stražilovo, Novi Sad, 1975.

Minden antológia — gyűjteményes mű — rendeltetése az, hogy a maga választott területéről a legjobbat, legjellemzőbbet — a gyöngyszemeket — nyújtsa át az olvasónak. Lényegében ez, valamint a hazai és a külföldi olvasóknak való bemutatási szándék vezérelte a *Vajdasági költők — Pesnici Vojvodine* — című nemrégien megjelent antológia szerkesztőit is. A XIV. sztrugai költői találkozára kiadott szerbhorvát, magyar, szlovák, román, ruszin, angol, francia és orosz nyelvű

könyv azonban aligha éri el valaha is nemes célját.

Mindenekelőtt azért nem, mert méregdrága, s így a százdináros művet még fokozott hírveréssel sem veszik meg sokan. Legfeljebb a kevesek, a beavatottak, költő- és műfordítótársak asztalára kerül majd oda — de akkor se csemegének. Illetve egy egészen másfajta „csemegének”, olyannak, amelytől keserű marad az ember szája íze.